

การเปิดเสรีการค้ากับศักยภาพการแข่งขัน: ไก่กับไข่ อะไรจะเกิดก่อนกัน?

ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางว่า การเปิดเสรีการค้าช่วยเพิ่มผลิตภาพของเศรษฐกิจโดยรวม เพราะช่วยจัดสรรปันส่วนทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ถึงแม้ว่าบางอุตสาหกรรมอาจได้รับผลกระทบเชิงลบจากสินค้านำเข้าที่ราคาต่ำกว่ามาตีตลาด แต่นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่าผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นในระยะสั้น หากผู้ประกอบการเหล่านี้พลิกวิกฤตให้เป็นโอกาส รู้จักปรับโครงสร้างการผลิต เช่น นำเข้าวัตถุดิบจากประเทศภาคีหรือผลิตสินค้าที่ไทยมีความได้เปรียบเหนือคู่แข่ง ก็จะสามารถใช้ประโยชน์จากการค้าเสรี และยืนหยัดท่ามกลางกระแสการแข่งขันทางการค้าได้อย่างยั่งยืน ในทางตรงข้าม ชาติที่ดำเนินนโยบายปกป้องตนเอง (Protectionism) นอกจากจะเสียโอกาสขยายตลาดส่งออกแล้ว ยังเหนี่ยวรั้งไม่ให้อุตสาหกรรมภายในประเทศปรับตัวสอดคล้องกับกระแสโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม ผู้ต่อต้านโลกาภิวัตน์ เช่น โฮเซ โบเว ผู้ชิงตำแหน่งประธานาธิบดีฝรั่งเศส ได้ตั้งคำถามทำนอง “ไก่กับไข่” ว่า การเปิดเสรีการค้าช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศได้จริงหรือ เพราะดูเหมือนว่าประเทศอุตสาหกรรมที่เก่งอยู่แล้ว ชี้นำการเปิดเสรีและพยายามชักจูงให้ประเทศกำลังพัฒนาปฏิบัติตาม ทั้งๆ ที่โครงสร้างการผลิตทั้งปัจจัยทุนและแรงงาน ยังไม่พร้อมที่จะรองรับการแข่งขันจากต่างประเทศ ภายใต้ข้อโต้แย้งนี้ ระดับการเปิดเสรีทางการค้าจึงขึ้นอยู่กับ/เป็นตัวแปรตามของขีดความสามารถในการแข่งขัน มิได้เป็นปัจจัย/ตัวแปรต้นสำหรับศักยภาพการแข่งขัน อย่างที่นักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกเข้าใจ

รูปภาพที่ 1: โฮเซ โบเว และพรรคพวกอีกจำนวนหนึ่งขณะบุกทำลายร้านแมคโดนัลด์ในปี 2542

ที่มา : สำนักข่าวบีบีซี

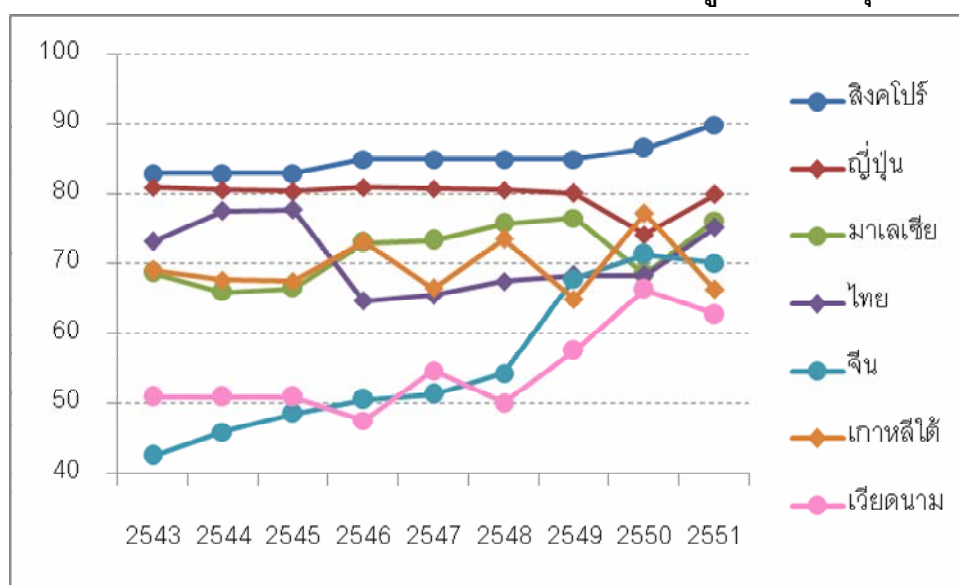
บทความนี้ไม่มีเจตนาที่จะตัดสินว่าใครถูกใครผิด ไม่ว่าจะตัวแปร “การเปิดเสรีการค้า” จะเป็น “ไก่” หรือ “ไข่” แต่จะวิเคราะห์เชิงปริมาณสั้นๆ ว่า การเปิดเสรีการค้าสัมพันธ์กับศักยภาพการแข่งขันอย่างไร และมีนัยสำคัญทางสถิติหรือไม่¹ โดยในการศึกษานี้ จะใช้ “ดัชนีเสรีภาพทางการค้า” (Trade Freedom Index: TF) ของมูลนิธิ Heritage ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0 (ปกป้องโดยสมบูรณ์) ถึง 100 (เปิดเสรีโดยสมบูรณ์) เป็นตัวแปรสำหรับการเปิดเสรีการค้า และใช้ “ดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขันโลก” (Global Competitiveness Index: GC) ของ

องค์กร World Economic Forum (WEF) ซึ่งมีค่าตั้งแต่ 0 (ศักยภาพต่ำสุด) ถึง 6 (สูงสุด) เป็นตัวแปรสำหรับ ศักยภาพการแข่งขัน โดยดัชนีดังกล่าวคำนวณจากปัจจัยสนับสนุนต่างๆ เช่น ต้นทุนการผลิตและความก้าวหน้า ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับระดับการเปิดเสรีการค้า ทั้งนี้ การวิเคราะห์จะครอบคลุมทุก ประเทศที่มีสถิติ TF และ GC รวม 112 ประเทศ

ระดับการเปิดตลาดการค้าของไทยวัดจากดัชนีเสรีภาพทางการค้า

หากพิจารณาตัวแปร/ดัชนีเสรีภาพทางการค้า ซึ่งคำนวณจากอุปสรรคการค้าทั้งภาษี (อัตราภาษีศุลกากร เฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก) และไม่ใช่ภาษี จะพบว่าตั้งแต่ปี 2546 เป็นต้นมา ระดับการเปิดเสรีของไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และสูงถึง 75.2 คะแนนในปี 2551 ซึ่งสูงกว่าค่าเฉลี่ยโลก (72.0) เล็กน้อย และอยู่อันดับที่ 76 จาก 154 ประเทศ เมื่อเปรียบเทียบกับสมาชิกอาเซียน+3 จะเห็นว่า ระดับการเปิดเสรีของไทยต่ำกว่าสิงคโปร์ (90.0) ญี่ปุ่น (80.0) ฟิลิปปินส์ (78.8) และมาเลเซีย (76.2) แต่สูงกว่าอินโดนีเซีย (73.0) จีน (70.2) เกาหลีใต้ (66.4) เวียดนาม (62.8) และกัมพูชา (52.2) หรือเป็นอันดับที่ 5 ของกลุ่มอาเซียน+3² ถึงกระนั้นก็ตาม คะแนนของไทยในปี 2551 ต่ำกว่าปี 2545 (77.8) ซึ่งสูงเป็นอันดับ 3 ของกลุ่มอาเซียน+3

รูปภาพที่ 2: คะแนนเสรีภาพทางการค้าของไทยเปรียบเทียบกับคู่ค้าหลักในกลุ่มอาเซียน+3

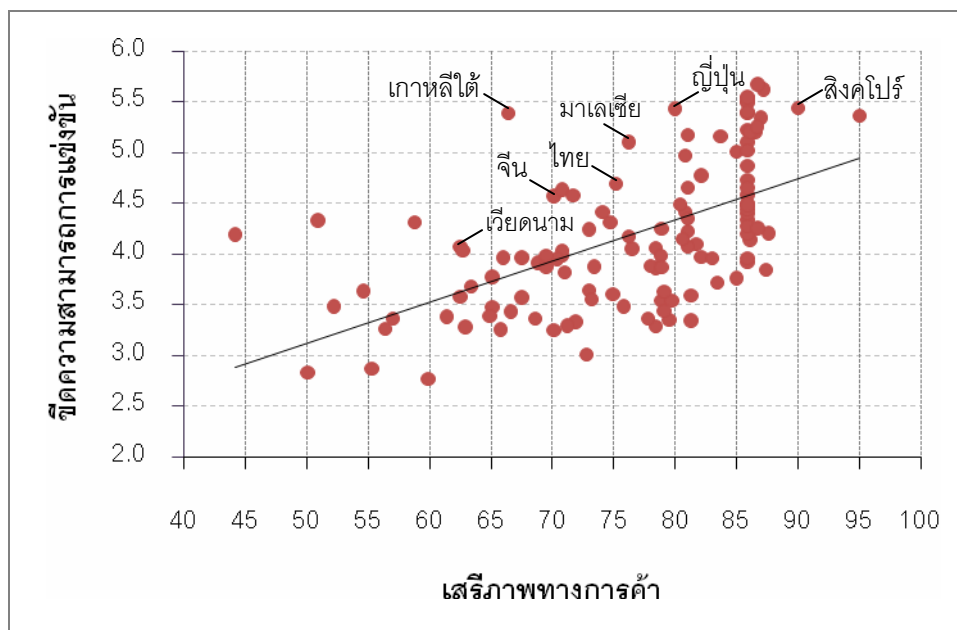
ที่มา: ประมวลผลโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

ศักยภาพการแข่งขันของไทยวัดจากดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขันโลก

ในส่วนของตัวแปร/ดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขัน ล่าสุด ปี 2551 ไทยได้ 4.70 จากคะแนนเต็ม 6 คะแนน อยู่อันดับที่ 26 จาก 129 ประเทศทั่วโลก ตามหลังสิงคโปร์ (5.45) ญี่ปุ่น (5.43) เกาหลี (5.40) และ มาเลเซีย (5.10) แต่นำหน้าจีน (4.57) อินโดนีเซีย (4.24) เวียดนาม (4.04) ฟิลิปปินส์ (3.99) และกัมพูชา (3.48)

ทั้งนี้ เป็นที่สังเกตว่า ทั้งระดับการเปิดเสรีและศักยภาพการแข่งขันของไทยสูงเป็นลำดับที่ 5 ของกลุ่มอาเซียน+3 และเมื่อนำทั้งสองตัวแปรดังกล่าวของประเทศต่างๆมาพิจารณาร่วมกัน ดังรูปภาพที่ 3 จะพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวก/เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

รูปภาพที่ 3: ความสัมพันธ์ระหว่างการเปิดเสรีการค้ากับศักยภาพการแข่งขันของ 112 ประเทศในปี 2551

ที่มา: ประมวลผลโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของการเปิดเสรีการค้ากับศักยภาพการแข่งขันโดยใช้สมการถดถอย

การวิเคราะห์ในที่นี้มีสมมติฐานว่า ศักยภาพการแข่งขัน (GC) ขึ้นอยู่กับ/เป็นตัวแปรตามของการเปิดเสรีการค้า (TF) โดยมีการทดสอบค่าทางสถิติจากการสร้างสมการ $GC = \beta_0 + \beta_1 TF$ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ของการเปิดเสรีการค้า (β_1) เท่ากับ 0.039 ซึ่งหมายความว่า โดยเฉลี่ยแล้ว แต่ละคะแนนเสรีภาพทางการค้าที่เพิ่มขึ้น/ลดลง จะทำให้คะแนนศักยภาพการแข่งขันปรับตัวขึ้น/ลง 0.039 คะแนน ในขณะเดียวกัน หากวิเคราะห์ตามสมมติฐานกลับ (Reverse Hypothesis) สลับตำแหน่งกันระหว่างสองตัวแปรข้างต้น โดยให้การเปิดเสรีการค้าขึ้นอยู่กับ/เป็นตัวแปรตามของศักยภาพการแข่งขัน ทำให้ได้สมการใหม่เป็น $TF = \beta_0 + \beta_1 GC$ จะพบว่า แต่ละคะแนนของดัชนีการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น/ลดลง ส่งผลให้คะแนนการเปิดเสรีพุ่งสูงขึ้น/ต่ำลง 7.519 คะแนน

นอกจากนี้ ในตารางที่ 1 สถิติ t ซึ่งวัด “ความชัดเจน” ของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเสรีภาพทางการค้ากับตัวแปรศักยภาพการแข่งขัน สูงถึง 6.763 ซึ่งมากกว่าค่ามาตรฐาน 1.96 ที่ใช้เพื่อบ่งบอกถึงนัยสำคัญทางสถิติของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง จึงสามารถพิสูจน์ว่า ในปี 2551 ประเทศที่เปิดเสรีมากแข่งขันได้ดีกว่าประเทศที่ปกป้องตนเอง

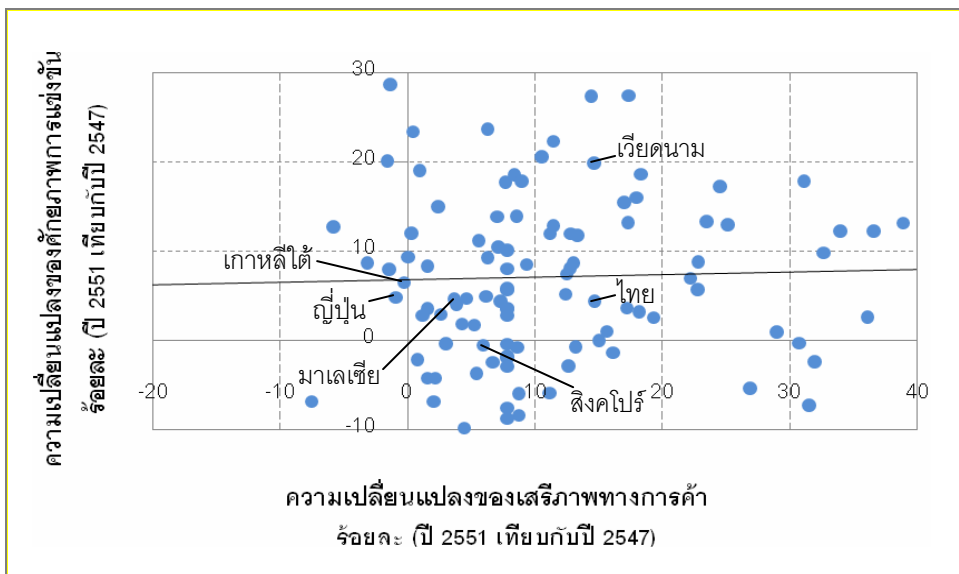
ตารางที่ 1: ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยในรูปภาพที่ 3

สถิติ	สมการ	
	$GC = \beta_0 + \beta_1 TF$	$TF = \beta_0 + \beta_1 GC$
β_0	1.232	45.336
β_1	0.039	7.519
$t(\beta_1)$	6.763	
p-value	0.000	
r^2	0.294	

ที่มา: ประมวลผลโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าค่าทางสถิติที่ทดสอบได้จะบ่งชี้ว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ แต่การวิเคราะห์ข้างต้นยังไม่สามารถระบุได้ว่าสองตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Causal Relationship) หรือไม่ เพราะค่า r^2 ซึ่งวัด “อำนาจอธิบาย” ของตัวแปรต้นต่อตัวแปรตามค่อนข้างต่ำ และอาจมีปัจจัยที่สาม เช่น ขนาดเศรษฐกิจหรือระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ ที่ส่งผลกระทบต่อทั้ง TF และ GC กล่าวคือ ประเทศอุตสาหกรรมที่มีรายได้สูงมักเปิดเสรีทางการค้ามากและแข่งขันได้ดี โดยที่นโยบายทางการค้าไม่ได้มีผลต่อศักยภาพการแข่งขัน หรือในทางกลับกัน ความได้เปรียบเชิงการแข่งขันไม่ได้เป็นปัจจัยให้รัฐบาลเลือกที่จะเปิดเสรี เพราะสำหรับบางประเทศ เช่น อาร์เมเนีย มีเสรีภาพทางการค้าสูงถึง 85 คะแนน แต่ขีดความสามารถการแข่งขันก็ย่ำต่ำ (3.76) ตรงข้ามกับเกาหลีใต้ซึ่งมีศักยภาพการแข่งขันสูงอันดับ 10 ของโลก กลับมีอัตราการนำเข้าศุลกากรเฉลี่ยถ่วงน้ำหนักที่สูงกว่าไทย ความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรนี้จึงอาจถูกแทรกแซงด้วยตัวแปรอื่นๆ³

รูปภาพที่ 4: ความสัมพันธ์ระหว่างความเปลี่ยนแปลงของคะแนนเสรีภาพการค้ากับความเปลี่ยนแปลงของคะแนนศักยภาพการแข่งขันของ 112 ประเทศ

ที่มา: ประมวลผลโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

ด้วยเหตุนี้ จึงได้ทดสอบสมมติฐานว่า ความเปลี่ยนแปลงของระดับการเปิดเสรีการค้ามีสัมพันธเชิงบวกกับ**ความเปลี่ยนแปลงของศักยภาพการแข่งขัน** กล่าวคือ ยิ่งประเทศนั้นๆเปิดเสรีการค้ามากขึ้นเท่าใด ก็จะเพิ่มศักยภาพการแข่งขันมากขึ้นเช่นกัน ในมุมมองกลับ ยิ่งประเทศใดแข่งขันได้ดีขึ้น ก็จะเปิดเสรีการค้าเร็วขึ้นเช่นกัน ตัวแปรต้นและตัวแปรตามจึงถูกเปลี่ยนจากคะแนน TF และ GC เป็นร้อยละ**ความเปลี่ยนแปลง**ของคะแนนดังกล่าว เปรียบเทียบระหว่างปี 2551 กับ 2547⁴ โดยเขียนเป็นสมการใหม่ได้เป็น $\% \Delta GC = \beta_0 + \beta_1 \% \Delta TF$ ⁵

ตารางที่ 2: ผลการวิเคราะห์สมการถดถอยในรูปภาพที่ 4

สถิติ	สมการ	
	$\Delta GC = \beta_0 + \beta_1 \Delta TF$	$\Delta TF = \beta_0 + \beta_1 \Delta GC$
β_0	6.805	14.748
β_1	0.024	0.158
t (β_1)	0.642	
p-value	0.523	
r^2	0.004	

ที่มา: ประมวลผลโดยสถาบันวิจัยนโยบายเศรษฐกิจการคลัง

จากการทดสอบสมการดังกล่าว พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสองตัวแปรไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เห็นได้จากค่า t ที่ต่ำกว่า 1.96 และค่า r^2 ที่ใกล้ศูนย์มาก อีกทั้งสัมประสิทธิ์ β_1 เท่ากับ 0.024 ซึ่งสะท้อนว่าประเทศที่เปิดเสรีเพิ่มขึ้น/ลดลงกว่าเดิมร้อยละ 1 จะมีศักยภาพการแข่งขันเพิ่มขึ้น/ลดลงเพียงร้อยละ 0.024 และสอดคล้องกับรูปภาพที่ 4 ไม่ปรากฏว่าตัวแปรทั้งสองมีความสัมพันธ์เชิงเส้นแต่อย่างใด เพราะมีประเทศจำนวนมากที่อยู่มุมล่างขวาของแผนภูมิ (เปิดเสรีมากขึ้นแต่ศักยภาพการแข่งขันต่ำลง) ดังนั้น อัตราการเปลี่ยนแปลงของดัชนี TF และ GC จึงไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่า เมื่อเสรีภาพทางการค้าของประเทศนั้นๆ เปลี่ยนแปลงไป ศักยภาพการแข่งขันจะเปลี่ยนไปในทิศทางเดียวกัน

อย่างไรก็ดี ผลการศึกษานี้ไม่ได้ชี้้นำให้ประเทศต่างๆ ละเลิกการเจรจาเปิดเสรีการค้า แต่แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของการเปิดเสรีในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันขึ้นอยู่กับปัจจัยสนับสนุนต่างๆ ดังนั้นรัฐบาลจะหวังว่าการเปิดเสรีการค้าเป็น “ยาครอบจักรวาล” ที่สามารถผลักดันให้ผู้ประกอบการภายในประเทศปรับโครงสร้างการผลิตและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันโดยอัตโนมัติไม่ได้ โดยภาครัฐจะต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาฝีมือแรงงานและโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ควบคู่กันไปด้วย มิฉะนั้นแล้ว ภาคการผลิตจะไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการเปิดเสรีการค้าได้อย่างเต็มที่

สรุป

การเปิดเสรีการค้ามีความสัมพันธ์เชิงบวกกับศักยภาพการแข่งขันของประเทศ ซึ่งหมายความว่า โดยเฉลี่ยแล้ว ประเทศที่มีระดับการเปิดเสรีสูงแข่งขันได้ดีกว่าประเทศที่ดำเนินนโยบายปกป้องตนเอง แต่ไม่สามารถระบุได้ว่าตัวแปรใดเป็นเหตุและตัวแปรใดเป็นผล จึงไม่ช่วยไขปริศนาว่า “ไถ่กับไข อะไรจะเกิดก่อนกัน” ที่สำคัญ

กว่านั้นคือ ความสัมพันธ์น่าจะเกิดจากตัวแปรแทรกแซงอื่นๆ ที่อาจมีมากกว่า 1 ตัวแปร เพราะในช่วง 4 ปีที่ผ่านมา *ความเปลี่ยนแปลงของดัชนีเสรีภาพทางการค้าและดัชนีขีดความสามารถในการแข่งขันโลกไม่เชื่อมโยงกันแต่อย่างใด* ทำให้ขาดหลักฐานสนับสนุนว่า ยิ่งประเทศ “กล้า” เปิดเสรีอย่างรวดเร็ว/มากขึ้นเท่าใด ก็จะเป็นแรงกระตุ้นให้ผู้ผลิตภายในประเทศปรับตัวให้แข่งขัน “เก่ง” กว่าเดิมมากขึ้นเท่านั้น หรือในทางตรงข้าม ความ “เก่ง” ของประเทศที่สามารถยกระดับปัจจัยพื้นฐานภายในได้มาก/รวดเร็ว จะเป็นสาเหตุให้ รัฐบาล “กล้า” เปิดเสรีการค้า ต่อประเด็นดังกล่าว จึงสรุปได้ว่า “*Economic theory works where the foundations are already in place.*”

¹ การศึกษานี้ไม่สามารถยืนยันว่าการเปิดเสรีการค้าช่วยเพิ่มความสามารถการแข่งขัน หรือในทางกลับกัน ศักยภาพการแข่งขันเป็นปัจจัยให้ประเทศต่างๆ เปิดเสรีการค้า

² กลุ่มอาเซียน+3 ประกอบด้วยจีน ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสมาชิกอาเซียน 10 ประเทศ ได้แก่ ไทย มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม ลาว กัมพูชา และเมียนมาร์

³ ดังนั้น ต้องอาศัยการวิเคราะห์สมการถดถอยตัวแปรพหุ (Multiple regression) ที่เพิ่มเติมตัวแปรควบคุม (Control variables) ต่างๆ

⁴ หากการเปิดเสรีการค้าช่วยกระตุ้นให้ประเทศนั้นๆ ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันได้จริง ระยะเวลาที่จะเห็นผลดังกล่าวอาจมากกว่า 1 ปี การศึกษานี้จึงเลือกที่จะเปรียบเทียบคะแนน TF และ GC ระหว่างปี 2547-2551 เป็นระยะเวลา 4 ปีแทน

⁵ $\% \Delta GC$ และ $\% \Delta TF$ ใช้แทนร้อยละความเปลี่ยนแปลงของคะแนน GC และ TF ซึ่งคำนวณได้จาก $100 * (GC_{2551} - GC_{2550}) / GC_{2550}$ และ $100 * (TF_{2551} - TF_{2550}) / TF_{2550}$ ตามลำดับ